

Szabó Dezső:

Budapesti séták

Első séta:

Minden út oda visz

Olvasó, akit már nem merek kedvesnek nevezni, hiszen nagyon elkedvetlenedhettél a haragos napok körmei között: im újra fogod látni arcodat. Furcsa és szabadon kanyargó sorokból, színig telt szavakból fog eléled merülni ez az arc, mint éjféle téli hold a vízesés sötét suhanásaiból. Szeretheted ezt az arcot vagy gyűlölheted, aszerint, hogy a szíved vagy az epéd érdeklí. De akármilyen viszonyban légy vele, érezni fogod, hogy egy mélyen emberi arc beszél feléd, mely messzi időkben messzi időkbe mondja. Mert abból a talajból nőtt ki, ahol minden emberi gyökerek összejönnek. És vonásai örök fájdalmak és évezredek örömei nyelvemléktára.

Íme: mint lomha súlyú fekete medvék körül lihegnek a megcsodálódott évek. És már nőtt falkájuk mögött látom az üveg-szemű pástort, ki csontnyelű ostarával kergeti őket. Földhorpasztó, idétlen, nehéz, gonosz nyáj ez, el akarják állani utamat a nagy mezők széles lehelleletétől, a jövőbe vesző utak friss riadóitól. De én mosolygok és sétálok.

Séta: ez az élet maradt számomra. A századok akarata az volt, hogy fogjam a kormánykereket, mely fajtám hajóját irányítja. És egy új népkatedrális diadalmas felvetésébe építem be örök arcomat. De sok volt a légy és a sakálók közös nevezőre hozták magukat. S a történelem: légy és sakál. Kívül rekedtem, a történelmen kívül.

Hát sétálok. Ó, megfacsart következményei az Éva mama gyümölcs-nyalánkságának: sétálatok! Szegény elszámolásai a tragikus embercsóknak, sétálatok! Világ sírói, világ kacagói, sétálatok! Tegyétek le a minden napokra üzemezett éneteket, mint megrühesedett inget, dobjátok le az utálatos világnézetet, mint Ábel vértől piszkolt baltát és sétálatok! Nagyok a séta örömei. És nem szakad el a végtelenség dús emlőitől az, aki sétál.

Mi a séta? Két lépő láb, melyek az élet friss izeneteit mondják meg a testnek. Nagy vidámságait a határtalan térnek s a szétfutó utacskákat leskelődő titkait. És énekelnek az izmok és zeng a vér, mint majálisra menő kis diákok serege. Győző domborodásai a boltos mellnek, nagy heje-hujái a szomjas tüdőnek s a végtelen támogató lehelle. És határaid szétomolnak, éned korlátai lehullnak, eggyé áradsz az egész élet-Niagarával s vagy minden és mindenki, fűszál és égbolt, füstfuryulás kémény-pasztor s a roppant feszengésű Duna, vagy a végtelenség emberi ízével megtöltött világ.

Két látó szem, két szabadon ficáncoló csikó, kiknek szeméit semilyen irányban nem gátolja vakká a cél és akarát nehéz szemborítója. És szétnyargalnak véletlen kedvük szerint a világ dolgai közt és vidáman esznek az élet ezerféle füveiből. Két nyitott szem, két komoly, mély tó, melyben visszatükröznek dolgok, emberek, minden, ami van, illan, történik. És a világ bomlott vurstlija: lesz bennük egység, értelem. És a sok külön-külön epilepszis, örület, akarat-ámokfutás, cél-kasszafúrás, hit-csúrdögölő: lesz egyetlen egységes tragédia, ahol minden ösz-

szefügg mindennel: hogy megmondja örök bukásod szegény-szegény történelembe internált ember. És hogyan gyötörne a sok külön gyötrelme, mikor már egyetemesen-egy, egyetlen egész látóhatár a te sétáidban? Lesz egyetlen nagy nyugaltság, megbékélt végzet, egyetemes ölelésű egyetlen, végtelen termékeny szelíd bánat. Sétálatok, az Istenért, sétálatok, mert megszakad a világ!

Ó, még nagy szárnyak mozdulnak bennem s mosolygásom szétjjeszti a rámfalkázó évek goromba csürhéit. Sétálok, tehát: vagyok. Sétálok: tehát ember vagyok.

A minap este is, hogy megvilágtörténelmi rádióm véres ugatása kiellené tette otthonomat, mondtam lábaimnak, lábaimban megbújt apróbb lelkeimnek: meneküljünk a séta végtelenségébe, mert halálra szorít Európa. Felvettem szép szürke ruhámat, mely lenge, mint a báránnyelű és érintése vidámitja testem, mint illanó szellő kedvessége. Felhúztam szép új cipőmet, melyben a lépés ritmus és a ritmus az élet jóízű. Úgy léptem ki a folyosóra, mint akinek most mondott ígent a megkért leány.

— Milyen fess a nagyságos úr. Ezt Katica mondta, a szomszédék Katicája, aki jó, mint a csokoládés rizskása. Egymásra néztünk, kacagtunk. A kacagásom aztán a lépcsőn visszafordult felém és ezt mondta:

— Milyen helyes esztétikai nézetei vannak ennek a Katicának. Ha majd Egyetlenfej leszek Magyarországon, beültem egy egyetemi tanszékre. Mindenik tanszékre őt ültem! — És már láttam a magyarrá gyógyult Egyetemet háromszázharminchárom tanszékén egy-egy mosolygó Katicával.

De már kedves köszönések szállnak felém. Künn vagyok a József-körúton. Milyen jók a köszönések így alkonyat táján. Mikor hűtlen szeretőm: Budapest millió lenge fehér batiszt-kendőcskét: most gyúlt szőke villany-lángocsákat lebegtet felém. Mikor a körút fáit áhítatossá komolyodnak az Este közeledő lépteire s a világ úgy sejtődik beléd, mint lassan megnyíló titok. Éjjelre hazatérő kis madarak: ezek a köszönések szelíd leszállással melegre ülnek lelked félszék.

Köröttem jön-megy Budapest népe. Szerettem ezt a népet és annyi szeretettel találkozom náluk. Rengeteg barátom van a kofák, utcaseprők, újságárosok, postások, bolttilányok, kalauzok, pincérek, kenyerelányok s más közéleti tényezők között. A nagy bajlódás és kis pénz emberei meglátják bennem az emberi szenvedés felé fordított arcot. És ha látnak, olyan mosolygás jön ki ajkukra, mint aki hitének zászlaját vagy a vetés ígértét pillantja meg. Megszólítanak, elbeszélgetnek velem. Nincs köztünk gát, hazug elbújások: magukénak éreznek. És mert a szegény mindig akar adni valamit annak, akit szeret: közben igen jó véleményt cirógatnak rám az írásaimról, melyeknek sokszor csak egyes címeit ismerik. Különösen az „Elsodort falu“-t emlegetik. De a „Feltámadás“-t Makucsán tényleg rengetegen olvasták és édes kacagásokba pakolva ajándékozzák vissza egyes részeit.

Nincs emberibb nép, mint

Budapest népe. A világnézetek veszett kutyái hiába martak ikráiba, szíve egészséges, szelíd és szánakozó maradt. Jöhetett a bomlás szele bal- vagy jobboldalról: ő nagy tömegében egyensúly maradt, tiszta sziget. És ha a behemót város kloákái kiöntötték piszkos emberhullámaikat: ő elhúzódott, elfordult s ha kellett, türt némán. De szemei tiszták maradtak, embersége érintetlen. Minden bosszúja a fertelem bántásaira: egy jó adoma és egy jóleső kacagás.

Leülök a Horthy Miklós-híd kőpadjára s mély eltikkadással nézem Kelet-Európa csodálatos királynéját, a fiatal Budapestet. A barna szerető, a júliusi éjszaka forró öleléssel borul kedvese halkuló szíve fölé. A Dunát csodálatos nászágynak díszítette fel: teleszórta égő százszorszépekkel, tüzes lilomokkal. A Gellért barna hallgatásában csendesen énekelnek az elült századok. A lágymányosi síkság messze nyúlása végtelen hívás lesz lelkem elszélesült mezőin.

A hídon egy ismerős fiatal lány jön felém. Nagy tisztelőm. Ott van minden előadásomon s kis csörét úgy tartja szavaim elé, mintha az üdvösség kendermagját osztogatnám. Amint meglát, felragyognak szemei s mint édes kis piros pohárban egy mosolygós szegfű nyílik az ajakán. Közeledik felém. Én kedveskedve, kissé módosított Petőfivel hivatgom:

— Foglaljon hát helyet itt mellettem, Hadd felejtsem el, hogy férfi lettem...

A kislány szemében huncut tüzek csillannak fel. Édes zsembe-lódással mondja:

— Ó, mester, én éppen azért ülnek melléje, hogy jusson eszébe, hogy férfi.

Egy pillanatra nagy májusi tűz lobban fel bennem. Aztán egy ici-pici temetőt látok. Minden picurka sírhalmában egy kihullott fogam alusza örök álmát. És most vesztül hortyognak, hogy a nehézség álljon beléjük. Lekókkad a fejem. Szomorkásan megint Petőfit dúdoló a kislány felé:

Nézem lecsüngő ágait Szomorú fűzfának...

A lány arcán nagy sajnálkozás suhan át. Úgy hajlik felém fiatal, friss hangjában, mintha nyílt sebre tenne jó langyos borogatást:

— Jóéjszakát, édes Mester. Én azért nem haragszom.

Betűnik a Körút ragyogásába. Én is felugrom. Most már vad dühvel fúrom magam az éjszakába, mint egy város felgyújtására kilőtt bomba. Ó, ha életem állana a bestia idő, ha egy végső birokra idézhetném. Hogy letipornám, hogy mellére térdelnék, hogy megfojtanám, hogy ne múlhasson többé. Haza, hazamegyek, lefeküdni, aludni, az álom vak vermébe temetni a legmélyebb zokogást!

Vad elhajítással loholtam, mint egy véresszemű mozdony a végtelen alagútba. Most már magamban mentem. Én ebben a titokzatos dzsungelben, ahol az ős Minden állatai csörtetnek a bozótok irtózatos titkaiban és mindenik állat az én lelkem. Mintha égő házak és hadonázó sírkeresztek mentek volna el mellettem. De én csak

egy vak üreg ástását láttam. ahol nincs nap, nincs csók, nincs gyermekkacagás.

Az éjszaka hűvös érintésére eszméltem külsőbbik önagamhoz. Milyen különös ez a tájék. Két út állt előttem. Melyik vezet haza? Nekivágtam a fák közé vivő útnak.

Csodálatos édességű hang szólt meg mögöttem:

— Látod, rajkó, rátaláltál a helyes útra. Nincs is más út számodra a világon. Bármerre mennél, erre az útra térnél.

— Milyen jó, hogy értem jött, Édesanyám. Úgy félttem egyedül.

Megfogtam kezét és egy nagy fehér madár szállt a lelkemre. Mert most már csak egyetlenegy lélek voltam és hallottam a Szentzi Zsoltárait. Olyan természetes volt, hogy Anyám, aki már rög a rögök közt Kolozsvár mély foganású földjében, elébe jött a fiának. Anyám szólt: — Siessünk, fiam, várnak ránk.

Mentünk, fogtuk egymás kezét. Az éjszaka hallgatott. Olyan sajátosan emlékeztető hegyek álltak körülöttünk. S im, sziklás ágya mélyén egy folyócska ujjongott:

— Itt a fejedelem! Itt van a fejedelem!

— Anyám, Anyám, ez a Körös vize! — kiáltottam mélyről jövő riadással.

Anyám nem szólt. Mentünk. Fogtuk egymás kezét. Az éjszaka hallgatott. Most nagy szálfák ünnepi menete sereglett elénk. Csendes örömmel zúgták: — Hazatért! Hazatért!

— Anyám, Édesanyám, hiszen ezek erdélyi erdők! — kiáltottam és fakadt belőlem a régi gyermek szíve.

Anyám hallgatott.

Már lovon vágattunk. Anyám habfehéren, én ragyogó feketén. A paták dobogása előretutott az éjszakában. Ébredt a paraszt a kunyhóban, a pap a parókian, az úr az udvarházban. Férfiak, asszonyok, gyermekek felkeltek a hívó éjszakában. Mindenki vár, mindenki vágatott utánunk. Fehér házak sápadt arca meredt ránk az éjszakából.

— Anyám, Anyám, ez Bánffy-hunyad!

Anyám nem felelt. Vágattunk tovább. Hátranéztem. És íme, az éjszakában végtelen sereglésben vágatnak utánunk a hegyek, az erdők, a házak, a falvak, a városok, a templomok, a temetők. Repülő lovakon vágat utánunk minden magyar, aki él. Minden halott, aki szeretett.

Csattognak a paták, riad az éjszaka. Riadnak a szívek, a dolgok, a föld. Végtelen tábor rohan az éjszakában.

Hogy zúgnak a harangok,

hogy dörögnek az ágyúk. Honnan ismerem ezeket a sírásokat? Ni, ott jönnek a gyermek-imáim, nagykegyű kék szemük felém mered. Anyám, Anyám, ez Kolozsvár.

Anyám úgy néz rám, mint aki fáj. Anyám úgy néz rám, mint aki boldog. Anyám úgy néz rám, mint aki végtelenül szeret. Velünk vágat már Kolozsvár is.

Pillanat a mérföld, perc a megye. Nagyenyed, Déva, Fogaras, Brassó, a Retyezát, Udvarhely, a háromszéki sík: belemozdul seregünkbe az egész Erdély.

Együtt vagyunk mind. Hallgat az éjszaka, megáll a sereg. Nézzük egymást: holtak, élők, dolgok, emberek. Nézzük egymást, nézésünk ölelés. Nézzük egymást: milyen egyetlenegy élő személy vagyunk: ember, halott, élő, föld, ház, erdő, temető: az egész egy oszthatatlan magyar Erdély. Egyetlen fájdalom, egyetlen megölhetetlen akarat, egyetlen végtelen szeretet.

És most nagy körben áll a minden és a mindenki: az egyetlen Erdély. Anyám szól és halom a farkasutcai templom orgonáját:

— Jól harcoltál, fiam, megérdemled a pihenést. Vessünk ágyat a fiamnak.

Mindenki rámnéz, minden felém fordul, mosolyognak a holtak. Anyám kezei szelíd érintésére puha ágyba simulnak át a rögök. És én tudom, hogy ez a kolozsvári temető.

Lefekszem, elnyúlok, halkul a szívem. Anyám szól megint:

— Énekeljünk neki, hogy elaludjék. Énekeljünk neki Erdély szívére.

Felzúgnak az erdők, dalolnak a fák. Templomok, temetők, folyók énekelnek. Zeng minden szív, megzendül az anyag. Énekel az egész Erdély:

Isten, áldd meg...

Alsom-e? Élek-e? Álmodom? Tengerré oldódik énem korlátából. Rög a rögök köze: elvegyülök az örök földtengerbe. Belemozdulok a föld titkos nedveibe, felszívódom a gyökerekbe, szétosztódom az anyag jóságába. Vagyok a törzs ereje, a gyümölcs színe, habzó illata az ámuló virágnak, jóize a kenyérnek, mámore a szőlőnek, nehéz zúgása a fekete lomboknak. És mint végtelen ima, mint meghalhatatlan szeretet, mint igazságtévő törvényre idézés kiáltok a rögök száján, nehéző lombok bánatán, szívek verésében, szélben, vízben, sírhanatokban, kalászbán a hallgató Isten felé: Erdély! Erdély! Erdély!

Rákóczi-tér, 1940 július 24.